קנין הלכה

4

מראי מקומות

מס׳ 9

חודש אלול תשפ"ג

או"ח הלכות שבת

סימנים שטו - שיז

לתשומת לבכם: במראי מק;ומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד׳ ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

סימן שטז

סעיף א

משנה דף קו. עד ע"ב ואידך ביבר גדול.

הצידה היא שלילת חירותו של בעל חיים, והיא אסורה בין אם צד בידיו או ברשת, או שסוגרו בתוך כלוב או בתוך מקום סגור אחר.

נתבאר בגמ' [דף קו:] לגבי צידה הנעשית על ידי הבאת בע"ח למקום סגור דיש להבחין בין שני אופנים:

א] אם המקום הסגור הוא קטן באופן שאם האדם יכנס לתוכו יוכל לתפוס את בעל החיים בריצה אחת בלי שיצטרך לנוח בינתיים, וגם אינו צריך להשתמש במצודה על מנת לצוד אותו, יש בזה איסור תורה.

ב] אם המקום הסגור הוא גדול באופן שאי אפשר לתפוס את בעל החיים בריצה אחת אלא צריך להנפש בינתיים, או שצריך להשתמש במצודה כדי לצודו, אין בצידה זו אלא איסור דרבנן, משום שעדיין לא נגמרה הצידה, שאין בעל החיים מוגדר כניצוד במקום כזה.

יש עוד אופן והוא מקום קטן אשר יש בו סדקים ופינות המכבידים על הצידה ומחמתם אי אפשר לצוד את הבעל חיים בריצה אחת, דינו כמקום גדול, והסוגר בע"ח בתוכו עובר רק באיסור דרבנן.

איתא בגמרא [ביצה דף כד.] דיש גדר נוסף, אם כאשר הבע"ח נמצא בחדר צריך עדיין מצודה כדי לצוד אותו, מקום זה מוגדר כאינו ניצוד, משא"כ אם אפשר לתופסו בלי מצודה. ורש"י ועוד ראשונים כתבו [שם] דשיעור זה שוה לשיעור של ביבר גדול, דלא מטא ליה בחדא שיחייא.

<u>להלכה</u>: השו"ע לא כתב מהי הגדרת מקום שהוא ניצוד בו, והמשנ"ב [ס"ק ד] כתב את הגדר הראשון, שיכול לתופסו בריצה אחת, והביה"ל [ד"ה שהם] דן אם הבע"ח נמצאים במקום ש"יש בו עוקצי" היינו מקום שיש בו פינות וחורים וסדקים שהבע"ח יכול להשמט אליהן. ועיין ביאורים ומוספים 2.

<u>הכנסת בע"ח לבית פתוח</u>

הביה"ל [סוד"ה שאם] הסתפק אם יש איסור דרבנן בהכנסת בעלי חיים למקום שיש בו דלת או חלון שהבע"ח יכול לצאת בהם, או שאין בזה שום איסור. והביא מלשון התוספתא דמשמע שאסור משום דמיחזי כצידה.

אמנם אם הבע"ח כבר נמצא בבית וסגר את הדלת, אך נשארה דלת אחרת או חלון שיכול לצאת מהן, כתב הביה"ל שאין בזה איסור כמבואר בגמ' [ביצה דף לג.].

<u>סגירת חלון מפני הקור כשיש ציפור בבית</u>

ציפור שנכנסה לבית שיש בו חלון פתוח, והאדם מעוניין לסגור את החלון כדי שלא יכנס קור לבית, כתב המשנ"ב [סק"ה] שמותר, מכיון שצידת ציפור בבית אינה איסור תורה מכיון שזה נחשב מקום גדול לגבי ציפור, ואין בסגירת החלון אלא איסור צידה דרבנן, וכיון שאין כוונתו לצידה וגם אינו רוצה כלל בצידת הציפור, הו"ל פ"ר דלא ניחא ליה באיסור דרבנן שהתירו במקום צער.

עיין ביאורים ומוספים 6.

סעיף ב

גמרא דף קו: ת"ר הצד צבי סומא עד בחולה מחמת אובצנא.

הביה"ל [סוף ד"ה או חולה] הסתפק אם רדף אחרי צבי עד שעשהו עייף באופן שאינו יכול לזוז ממקומו, או שהכהו ועשאו חיגר, אם יש בזה איסור מהתורה, או דלמא כל שלא תפסו בידיו ולא נעלו במקום המשומר אין בזה איסור.❶

צידה על ידי כלבים

כתב הרמב"ם [פ"י הכ"ב] המשלח כלבים כדי שיצודו צבאים וארנבים וכיו"ב, וברח הצבי מפני הכלב, והיה הוא רודף אחרי הצבי או שעמד בפניו והבהילו עד שהגיע הכלב ותפסו, הרי זה תולדת הצד וחייב.

המשנ"ב [סק"י] כתב שלא נאמר בזה איסור תורה אלא באופן שגם האדם השתתף בצידה, שחסם את דרכו של הצבי עד שתפסו הכלב, אבל אם האדם לא השתתף כלל בצידה, רק שיסה את הכלב לצוד את הצבי אין בזה איסור תורה אלא איסור דרבנן.

והא דחשבינן ליה לאיסור דאורייתא אף שהאדם רק סייע בצידה, שהכלב הוא זה שתפס את הצבי, כתב השעה"צ [ס"ק ג] שזה משום שכן דרך הציידים, וציין לגמ' [ב"ק דף ס.] שהזורה והרוח מסייעתו חייב משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה, והיינו שכן דרך מלאכת הזורה לעשותה ע"י סיוע הרוח.

סעיף ג

גמרא דף קו: ת"ר הצד חגבין עד המשנה.

צידת בע"ח שאין רגילים לצודם

בסעיף זה נאמר דין נוסף במלאכת צידה, שהאיסור תורה של צידה נאמר רק בבעלי חיים אשר בני אדם רגילים לצודם לצורך שימוש מסויים, כגון לאכול את בשרם או להשתמש בעורם או לגדלם בביתו להנאתו כגון עופות ודגים, והוא נקרא בגמרא בעלי חיים שבמינם ניצוד, אבל בעלי חיים אשר אין בני אדם רגילים לצודם לצורך שימוש בהם, כגון זבובים או שאר חרקים אין צידתם

ביאורים והערות

ליקוט תשובות האחרונים

❶ **צידת בע"ח שהילוכם איטי מאד**

בשמירת שבת כהלכתה [פכ"ז סמ"ה] מובא מהגרש"ז זצ"ל שבע"ח כאלה שאין במינם צידה, דהיינו שבנקל אפשר לקחתם ואין דרכם לברוח, כגון הנמלה והצב לא שייך בהם איסור צידה, דלא אסרו מדרבנן אלא בבע"ח כאלה שבדרך כלל שייכת בהם צידה אלא שהם חולים, משא"כ נמלה וכדו' שבנקל אפשר לקחתה גם אם דרכה להתחבא אין זה גדר של צידה.

והוסיף הגרש"ז זצ"ל [הערה קנד] שלא רק בבע"ח המצויין בין אנשים, אלא אפילו באלה שאינם מצויין כגון צב, אם אין דרכם לברוח ובנקל אפשר לאחוז בהם, מסתבר דרק משום מוקצה אסור לתופסם ולא משום צידה, כי מסתבר שדינם כמו חולה וזקן דאף ששולל חירותם מותר.

וכן מוכח ממה שהגמ' [דף קו:] הביאה לגבי חגבים המקלחות דהואיל ובנקל יכול לתופסם אין בזה משום צד. וכתב שכן מצא בתוס' רי"ד [חגיגה דף יא: ד"ה שכן] שכתב דלא יתכן שחומט האמור בתורה הוא שבלול, דא"כ מאי צידה שייך בו, הרי הוא ניצוד ועומד ולא יכול לזוז כי אם מעט ביותר. [וכתב הגרש"ז זצ"ל שמסתבר שגם צב האמור בתורה הוא לא מה שאנו קוראים צב, שהרי הוא הולך מאוד לאט].

אמנם רבינו ירוחם [נתיב יב חלק י דף פ:] כתב במפורש שהצד תולעים וחלזונות חייב, וכתב בארחות שבת [פי"ד הערה כא] שכך נוקט הגריש"א זצ"ל.

אסורה מהתורה אלא מדרבנן.[1]

המשנ"ב [ס"ק יג] כתב דבב"י משמע שדבורים חשיבי דבר שבמינו ניצוד, אבל בשאר פוסקים מבואר שהם נחשבים דבר שאין במינו ניצוד, ולכן אין בצידתם איסור תורה אלא איסור דרבנן.

ובביאור הטעם למה אינן נחשבות דבר שבמינו ניצוד עיין ביאורים ומוספים 15.

<u>צידת זבובים</u>

אסור לצוד זבובים בשבת, וארון שיש בתוכו זבובים והוא פתוח, ובא לסוגרו באופן שיהיה אטום לגמרי, יש להבחין בזה בין שני מקרים:

א] אם הארון הוא קטן באופן שלאחר שיסגר הזבובים שבתוכו מוגדרים כניצודים אסור לסוגרו, ואף שאין כוונתו לצידה, מ"מ הרי זה בגדר פסיק רישיה בחד דרבנן [שאין במינו ניצוד] ואסור.

ועיין ברמ"א שהביא דיש מקילים בזה משום דאף שבתוך התיבה ניצודים הם, מ"מ אם יפתח האדם את התיבה כדי לתפוס את הזבובים בידו לא יוכל לתופסן, ובכה"ג ס"ל להטור דאין זה נקרא צידה אף כאשר סגרן בתוך התיבה. אמנם למעשה כתב המשנ"ב [ס"ק טז] שאין מקילין כדברי הטור אלא יש להפריח את הזבובים מן התיבה.

ב] אם הארון הוא גדול באופן שסגירתו אינה נחשבת צידה גמורה מותר לסוגרו, כאשר אין כוונתו לצוד את הזבובים. וביאר השעה"צ [ס"ק יח] שטעם ההיתר הוא משום דהוי פ"ר בתרי דרבנן א) אין במינו ניצוד ב) תיבה גדולה לא חשיב צידה דאורייתא.

ועיין בשעה"צ [סימן שלו ס"ק ב] שכתב דהיתר זה הוא משום דהוי פ"ר דלא ניח"ל בתרי דרבנן, שהרי לא ניחא ליה בצידת הזבובים.

<u>המסופק אם יש זבובים בתיבה</u>

הביה"ל [ד"ה ולכן] הביא את חידושו של הט"ז, דכשם שיש היתר באינו מתכוין אם לא ברור לו שהמלאכה תיעשה [והיינו שאינו פ"ר], כן יש היתר היכי שהספק אינו אם תוולד מלאכה אסורה מפעולתו, אלא הספק הוא על המצב הנוכחי, שאם יש זבובים בתוך התיבה סגירתה היא צידה, ואם אין בתוכה אין זו צידה. והביה"ל דן זאת מתחילה כחידוש, וציין גם לדברי רעק"א [שו"ע יו"ד סימן פז ס"ו בהגה] שכתב דאין בזה היתר של דבר שאינו מתכוין, ובסוף הדברים כתב שמצא ראיה לט"ז מדברי הרמב"ן [מלחמות פ' כירה] עיי"ש.

אמנם להלכה בנידון דסוגר תיבה קטנה ואינו יודע אם יש בה זבובים, כתב הביה"ל דאף בלי חידושו של הט"ז יש להתיר מדין ספיקא דרבנן לקולא, שהרי כל האיסור הוא רק מדרבנן.

<u>סעיף ד</u>

גמרא ביצה דף לו. ת"ש פורסין מחצלת עד ע"ב ואיכא דבש, תום' ד"ה אלא.

מדברי המשנ"ב [ס"ק יח] והביה"ל [ד"ה ובלבד] מתבארים כמה דינים:

ביאורים והערות

1. עיין תוס' [דף קז: ד"ה שלא] שכתב דהפטור של דבר שאין במינו ניצוד נאמר גם אם במקרה צד אותו לאיזה צורך של שימוש בגופו, דמ"מ כיון שאין בני אדם רגילים לצודו אין בזה חיוב מהתורה.

א] אם כאשר פורם את המחצלת משאיר חור גדול שדרכו יכולים הדבורים לצאת, אין זו צידה כלל כיון שאינם ניצודים, ואין בזה אפילו איסור דרבנן [כמבואר בביה"ל ס"א סוד"ה שהם].

ב] אם משאיר חור קטן שאינו ברור שהדבורים ימצאו אותו ויש אפשרות [אפילו מעט] שיצאו ממנו, אם אינו מתכוין לצוד הרי זה מותר דהוי דבר שאינו מתכוין בלי פ"ר, וקיי"ל כר"ש דשרי, אך אם מתכוין לצוד הרי זה אסור, דלהך צד שהדבורים לא ימצאו את החור הרי זו צידה גמורה.

ג] אם אינו משייר שום חור יש בזה איסור בכל גווני, משום דהוי פ"ר שיצוד.

<u>העמדת מלכודת</u>

תוספות דף יז: ד"ה אין, ותוספות הרא"ש שם. חזו"א סימן לו ס"ק א.

א] המשנ"ב [ס"ק יח] הביא שאסור להניח בשבת מצודה או מלכודת ע"מ לצוד בעלי חיים, ואם נצודו בשבת הרי זה אסור מדרבנן, אבל אין בו איסור תורה משום שאינו יודע אם יצוד או לא, ואם בזמן שפורם את המצודה נכנם הבע"ח לתוכה הרי זה כצידה בידים וחייב חטאת. ועיין ביאורים ומוספים 26 שהובאו דברי החזו"א [סימן לו ס"ק א].

ב] מותר להעמיד מצודה או מלכודת בערב שבת על מנת שילכדו בהם בעלי חיים, ואפילו ניצודו בעלי החיים בשבת אין בזה איסור.

<u>סעיף ה</u>

משנה דף צב: גמרא דף צג: אמר מר עד המשנה.

<u>שניים שעשו מלאכה</u>

בנידון שניים שעשו מלאכה קיי"ל דיש להבחין בין מקרים שונים.

א. זה אינו יכול וזה אינו יכול שניהם חייבים, משום שבכה"ג דרך המלאכה להיעשות בשנים, ולא ע"ז נאמרה גזה"כ לפטור.

ב. זה יכול וזה יכול שניהם פטורים, והמקור הוא מגזיה"כ המובאת בגמ'.[2]

ג. זה יכול וזה אינו יכול, זה שיכול חייב, וזה שאינו יכול פטור.

<u>נעל ביתו ונמצא בו צבי</u>

נעל את הבית ולא ידע שיש בו צבי ואח"כ נודע לו, הביא הביה"ל [ד"ה חייב] את הרמב"ן שכתב שאין צורך לשחרר עתה את הצבי, משום שלא עבר איסור דאורייתא בנעילתו, שזה כנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר [שפטור משום דהוי מתעסק] ואנוס הוא.

והביה"ל [ס"ו ד"ה שם] דייק מלשון הרמב"ן שכל זה אם לא ידע שהיה צבי בבית, אבל אם ידע ושגג, כגון ששכח ששבת היום

ביאורים והערות

2. האחרונים נחלקו בשנים שעשאוה כשזה יכול וזה יכול דשניהם פטורים, שמדברי החיי אדם [כלל טו ס"ט] משמע שיש בזה רק איסור דרבנן, אבל המקור חיים [לבעל הנתיבות המשפט סימן רסו] נקט דיש בזה איסור תורה ורק מחטאת נתמעטו.

או ששכח שאסור לצוד, עבר בזה איסור תורה, ובזה משמע שצריך לשחרר את הצבי מהבית, ואין היתר להשאירו נעול עד הערב.[3]

סעיף ו

משנה דף קו: עד סוף הפרק.

סגירת דלת שנפתחה

המג"א [ס"ק יא] הביא את שיטת התו"ט, שאם הראשון שישב בפתח ומלאהו באופן שהצבי היה ניצוד בבית קם ממקומו והשאיר את הפתח פתוח, אסור מעתה לשני לשבת בפתח, משום שנמצא שצד עכשיו את הצבי מחדש. ולכן העמיד את המשנה באוקימתא שהשני ישב מאחורי הראשון והראשון הלך כלפי פנים, באופן שמעולם לא נתבטלה צידת הצבי.
והמג"א חולק וסובר דכיון שהצבי כבר ניצוד פעם אחת בבית הזה כאשר הדלת היתה סגורה ונפתחה הדלת, אין איסור לחזור ולסוגרה. ועיין בביאור הלכה [ד"ה והלך לו] בשם הנהר שלום דלא היקל המג"א אלא בשאינו מתכוין לצוד.

<u>להלכה</u>: המשנ"ב [ס"ק כה] העתיק את שיטת התוספות יו"ט משום שרוב האחרונים חולקים על המג"א, ולכן בע"ח הנמצא במקום סגור שבו הוא מוגדר כניצוד ונפתחה הדלת, יש בזה איסור תורה לחזור ולסוגרה. אלא שהבה"ל [ד"ה והלך לו] הביא בשם הפמ"ג, שאם הבע"ח נמצא במקום גדול שאינו בגדר ניצוד, ונפתחה הדלת אז מותר לחזור ולסוגרה, שמכיון שאין איסור תורה בסגירת הדלת, לא גזרו חכמים איסור צידה באופן שהבע"ח היה כבר סגור שם.[4]

סעיף ז

הקדמה

דין מלאכה שאינה צריכה לגופה

בסעיף זה וכן בסעיף ח מובאים כמה פעמים הנושא של מלאכה שאינה צריכה לגופה, וראינו לנכון לבאר ענין זה בקצרה.
טעם הפטור של משאצל"ג נתבאר בגמרא [חגיגה דף י:] דהוא משום שאין זו מלאכת מחשבת.
ענין מלאכה שאצל"ג הוא שהאדם עושה מלאכה, אך אינו מתכוין לתכלית הראויה של המלאכה אלא לתכלית אחרת.

ביאורים והערות

3. <u>תוספת עיון</u>
הר"ן [על הרי"ף דף לח. ד"ה מתניתין] הביא את שיטת הרשב"א שמי שנועל את הבית בכוונה לשומרו, מותר לעשות זאת אף אם יש צבי בתוכו והוא יודע על כך, ובלבד שלא יתכוין לשמור את הצבי בלבד. והר"ן חולק וסובר דאף כשאינו מתכוין לצידת הצבי, אסור לסגור את הבית אם יודע שיש בפנים צבי, משום דהוי פ"ר אצל הצידה. והמשנ"ב [ס"ק כה] הביא להלכה כדברי הר"ן ושכן פסקו הא"ר והתו"ש.
בחידושי רע"א הובא שגם ספר התרומה ושאר הפוסקים [שהובאו לעיל ס"ג] שאסרו סגירת תיבה שיש בה זבובים אף אם אינו מתכוין לצידה, חולקים על הרשב"א וסוברים כהר"ן. ועיין שעה"צ [ס"ק לג] שדן לשייך זאת לסוגיא של אי אפשר וקא מכוין [פסחים דף כה.].
4. הביה"ל [סי"ב ד"ה דאסור] הביא שלפי זה יש להזהר כשמכניסים אוכל לבע"ח הנמצאים בתוך כלוב, שאין לפתוח את הדלת לרווחה באופן שהבע"ח עשויים לברוח, שאם יפתח כן יהיה אסור לו לחזור ולסוגרה משום איסור צידה, ולכן יפתח את הדלת בפתח צר או שיחסום בידו או בגופו את הפתח באופן שלא תהיה אפשרות לבע"ח לברוח.

והראשונים נחלקו בדבר זה:
א] דעת תוס' [דף צ: ד"ה רבי שמעון] היא דכל שעושה את המלאכה שלא לצורך שעשו אותה במשכן אלא לצורך אחר, הרי זה בגדר מלאכה שאצל"ג, דהצורך שעבורו נעשתה המלאכה הוא עיקר תכליתה.
ב] דעת הרז"ה והרמב"ן והרשב"א היא דאין הדבר תלוי כלל בצורך שלמענו נעשתה המלאכה במשכן, אלא כל שיש לאדם הנאה מגוף המלאכה, הרי זו מלאכה הצריכה לגופה, ורק אם אינו צריך כלל את המלאכה או שצריך אותה כדי לסלק איזה נזק מעליו, הרי זו מלאכה שאצל"ג.
ולכן החופר גומא ואינו צריך כלל את הגומא אלא את העפר, הרי זו מלאכה שאצל"ג, לפי תוס' משום שהגומא שנעשתה במשכן היתה לצורך שימוש בה ולא לצורך העפר, ולפי הרז"ה והרמב"ן כיון שאין לו הנאה מהגומא עצמה. וכן הצד נחש שלא ישכנו, לפי תוס' הוי מלאכה שאצל"ג משום שהצידה שבמשכן נעשתה לצורך שימוש בבע"ח הניצוד, ולפי הרז"ה וסיעתו מכיון שאין לו הנאה מגוף הצידה אלא רק סילוק ההיזק.

<u>להלכה</u>: במשנה [דף צג:] נחלקו התנאים בדין משאצל"ג, רב יהודה מחייב ור"ש פוטר, ולהלכה הרבה ראשונים פסקו כר"ש, ורק הרמב"ם פסק כרבי יהודה.
השו"ע [ס"ח] כתב לענין צידה שלא לצורך בסתמא כדעת הפוטרים, ואח"כ הביא את שיטת הרמב"ם שמחייב, ומשמע שפסק כעיקר שפטור.

<u>החילוק בין משאצל"ג לדבר שאינו מתכוין</u>
בענין ההבחנה בין הנידון של מלאכה שאצל"ג לבין הנידון של דבר שאינו מתכוין, כתב הכסף משנה [פ"א ה"ז] בשם רבינו אברהם בן הרמב"ם, "שלגבי פסיק רישיה אינו מכוין למלאכה כל עיקר אלא שהיא נעשית בהכרח, כגון מי שסגר ביתו והיה שם צבי, שהוא לא כיון לשמירת הצבי אלא שהמלאכה נעשית בהכרח, אבל משאצל"ג הוא מתכוין לגוף המלאכה אלא שאינו מכוין לתכליתה".

<u>דין מקלקל</u>
מלבד הפטור של מלאכה שאצל"ג יש פטור נוסף המובא בסעיפים דלהלן והוא מקלקל.
טעם הפטור של מקלקל הוא משום דאין זו מלאכת מחשבת [חגיגה דף י:]. ענין מקלקל הוא כאשר המלאכה אינה מתקנת אלא מקלקלת. ומבואר בגמ' [דף קז.] שהמקלקל בשבת פטור מחטאת אבל יש בו איסור מדרבנן.

<u>החילוק בין משאצל"ג למקלקל</u>
ענין מלאכה שאצל"ג מתייחס לאדם העושה את המלאכה אם הוא צריך אותה לתכלית הראוייה או לא, משא"כ ענין מקלקל הוא בגוף החפץ אם נוצר בו תיקון או קלקול. וכן משמע מדברי תוס' [דף קו. ד"ה בחובל] שכתבו דמשכח"ל מלאכה שהיא קלקול ואפ"ה חשיבא צריכה לגופה, כגון החובל באיסורי הנאה שסבר שיכול ליתן הדם לכלבו, דמצד המלאכה עצמה הוי קלקול כיון שלפי האמת אסור להשתמש בדם, והרי זו חבלה ללא תועלת, אך מצד האדם הוי מלאכה הצריכה לגופה כיון שהוא סבר שיכול לתשתמש בדם, ונמצא שעשה את החבלה לצורך.

ועכשיו נבוא לבאר את הסעיף:
גמרא [דף קז.] אמר שמואל עד סוף הפרק. דף קז: הצד לצורך עד פטור עליה.

סעיף זה עוסק במקום שאין הנחשים רגילים להמית ואין הנחש רץ אחריו, שבזה לא הותר להורגו משום פיקוח נפש.
טעם ההיתר לצוד נחש שלא ישכנו מבואר בגמ' דהוא משום דהוי מלאכה שאצל"ג. [והיינו שעיקר תכלית מלאכת הצידה היא לשימוש בבע"ח הניצוד כגון לאכילה או לעורו, וזו הצידה שהיתה במשכן]. ולר"ש אין בה איסור תורה אלא איסור דרבנן ובמקום חשש נזק לא גזרו.
הרמב"ם פסק את הדין של צידת נחש שלא ישכנו שמותר. והקשו הפוסקים דהרמב"ם פסק כרבי יהודה דמשאצל"ג חייב, וא"כ אמאי התיר לצודו שלא ישכנו, והרי לא מיירי שיש חשש פקוח נפש.
וכתב המ"מ [הובא במשנ"ב ס"ק כז] שהרמב"ם סובר שפעולה זו של צידת נחש הנעשית במטרה שלא ישכנו אינה מוגדרת כמלאכה כלל והוי מתעסק בעלמא, שאין רצונו בצידה כלל רק לסלקו מעליו, והביה"ל [ס"ח ד"ה ולהרמב"ם] כתב דלפי הרמב"ם אין היתר לצוד את הנחש אלא אם אכן מתכוין בשעת הצידה שהנחש לא יזיקנו, אך בסתמא אין להתיר.
[עיין ביה"ל (ד"ה נחשים) מה שהאריך בזה וכתב דרך נוספת בביאור שיטת הרמב"ם].
הביה"ל [ד"ה צד] הסתפק מה הדין במקום שדרך הנחשים להמית, שבזה מותר ומצוה להרוג את הנחש, והאדם הולך לצודו שלא למטרת הצלה אלא להשתמש בו לרפואה, האם נימא שזה דומה להגמ' ביומא [דף פד:] גבי הפורם מצודה להציל תינוק דשרי אף שביחד עם התינוק עולים דגים. [ועיין בשעה"צ (סימן שכח ס"ק יז) שהביא דנחלקו הראשונים בנידון הגמ' הנ"ל אם מיירי אף במכוין לצוד דגים].
הביה"ל הביא בנידון זה את הגמ' [פסחים דף כה:] לא אפשר וקא מכוין אסור מן התורה, וה"נ נהי דלא אפשר שהרי מצוה לצוד את הנחש ולבערו מהעולם, מ"מ אסור משום שכוונתו לאיסור, ולמעשה אין הכרעה ברורה בזה בביה"ל.
ועיין ביאורים ומוספים 43.

סעיף ח

משנה דף קז. עד ע"ב אף חבורה אינה חוזרת. גמ' הצדן לצורך עד ר"ש היא דאמר משאצל"ג פטור עליה.

החילוק בין שמונה שרצים לשאר שקצים ורמשים

המשנ"ב [ס"ק כח] העתיק את טעם התום', דלשמונה שרצים יש עור ולכן בסתמא צד אותן לצורך זה והוי מלאכה הצריכה לגופה וחייב, משא"כ שאר שקצים שאין להם עור בסתמא אין צידתם לצורך, והוי מלאכה שאצל"ג ופטור לדעת ר"ש. [ועיין ביה"ל ד"ה שמונה שהביא טעם אחר בשם הר"ן].

מלאכת חובל

החובל בבעלי חיים דהיינו שהוציא מהם דם, הרי זו מלאכה גמורה וחייב אף שהבעל חיים לא מת מחמת חבלה זו. ונחלקו הראשונים בטעם האיסור:
א] דעת רש"י [דף קז. ד"ה והחובל בטעם הא'] ותום' [שם ד"ה שמונה] והרמב"ן והרשב"א והריטב"א [שם] דחיובו משום דהוי תולדה דשוחט, דהיינו תולדה של מלאכת נטילת נשמה, שהרי נוטל ממנו את הדם והדם הוא הנפש.
ב] דעת הרמב"ם [פ"ח ה"ז] דחיובו משום שמפרק את הדם ממקום חיבורו בבעל החיים, והרי זו תולדת מלאכת דישה.

ג] דעת רש"י שם [בטעם הב'] וכן הרשב"א בחידושיו בשם הירושלמי דאם האדם צריך שהדם הנצרר יצבע את העור, יש בזה גם חיוב משום צובע.[5]

כתב הביה"ל [ד"ה והחובל] דהנפק"מ בין רש"י וסיעתו לבין הרמב"ם הוא באופן שאינו צריך את הדם היוצא, וכגון המקיז דם לצורך רפואה, דלרש"י וסיעתו שחיובו משום תולדה דנטילת נשמה הרי זו מלאכה הצריכה לגופה, משום שהאדם צריך את הוצאת הדם שהיא עצם המלאכה, דבזה נוטל מקצת נשמתו שהדם הוא הנפש, משא"כ לשיטת הרמב"ם שהחובל הוא תולדה דמפרק, אם אינו צריך לדם הרי זו מלאכה שאצל"ג, ולרוב ראשונים שפסקו כר"ש פטור, אך להרמב"ם שפסק כר"י חייב.

עוד נפק"מ מובא בביה"ל הנ"ל, דלפי רוב הראשונים חיובו של חובל הוא בכל שהוא, ולפי הרמב"ם אינו חייב חטאת עד שיהיה בדם שהוציא שיעור כגרוגרת.

סעיף ט

גמרא [דף קו:] ושאר שקצים עד אפילו ר' יהושע מודה. תום' ד"ה הצד.

הריגת שקצים ורמשים

בגמרא מבואר דיש חילוק בין כינים לבין שאר פרעושים ובע"ח, שכינים מותר להרוג בשבת היות ואין להם חשיבות של בעלי חיים, כיון שאינם פרים ורבים ולכן אין בהם איסור נטילת נשמה, דאין זה דומיא למלאכת המשכן, דשם היתה מלאכת נטילת נשמה, באילים שנצרכו לעורות האילים המאדמים, משא"כ פרעושים יש בהם איסור וחיוב על נטילת נשמה.

ומשמעות הגמ' היא שגם לענין מלאכת צידה הדין כן, שכינה שאינה פרה ורבה אין בה איסור צידה משא"כ פרעוש, וכן נקטו הפוסקים [משנ"ב ס"ק לו].

אולם יש להעיר שבפרעוש אין איסור תורה של צידה משום שאין במינו ניצוד.

בסעיף זה ישנם כמה פרטים שחשוב לבארם:

בגמ' הנ"ל [דף קו:] תלו את הדינים של הריגת שקצים באם פרה ורבה או לא, ומפורש בגמרא שפרעוש פרה ורב.

הרמב"ם [פי"א ה"ב-ה"ג] אינו מזכיר את הענין הזה של פרה ורבה, ולדבריו דיני הריגה תלויים במקור ממנו נוצר הבע"ח.

ומבואר מדבריו שיש ד' סוגי בע"ח:

א. הנוצרים מזכר ונקבה, שההורגן חייב.
ב. הנוצרים מן העפר כגון פרעושים, שההורגן חייב.
ג. הנוצרים מן עיפוש הפירות או הבשר, שההורגן פטור אבל אסור.
ד. כינה הנוצרת מן הזיעה, שמותר להורגה.

ביאורים והערות

5. ודע דאין במלאכה זו חיוב דאורייתא אא"כ יהיה בה תיקון, דאם אינו אלא מקלקל אין בו אלא איסור דרבנן, ולכן אין איסור דאורייתא אא"כ צריך להשתמש בדם החבלה, כגון לצורך בדיקת דם או שמאכיל אותו לבע"ח, או באופן שיש תיקון בעצם הוצאת הדם כגון בדם היוצא בשעת המציצה בברית מילה, דקים להו לחז"ל שאם לא ימצצו את הדם הר"ז סכנה לתינוק.

ועיין משנ"ב [ס"ק ל] שהביא בשם המאירי, דאם חובל בבע"ח כדי להחלישו שיהיה נוח להכבש תחתיו הר"ז בכלל מתקן. ודעת הרמב"ם שהעושה חבלה דרך כעס ונקמה ומשכך בזה את יצרו הרי זה בגדר מתקן, והראב"ד ועוד ראשונים חולקים וסוברים שאין זה בגדר תיקון אלא קלקול.

המגיד משנה הביא את דברי הרמב"ן שסובר דכל שלא נולד מזכר ונקיבה אינו פרה ורבה, ולכן נקט הרמב"ן בדעת הרמב"ם שפרעוש אינו פרה ורבה, ואעפ"כ ס"ל להרמב"ם שחייבים על הריגתו משום שהוא בריה חשובה יותר, שנוצרה מן העפר ולא מן העיפוש.

הביאור הלכה [ד"ה להריגה] הביא את דברי הרמב"ם [ספר המצוות ל"ת קעז-קעח] שגם שרצים שלא נולדו מזכר ונקבה יכולים לפרות ולרבות, ורק אלו שנולדו מעיפוש הפירות אינם פרים ורבים, וכן כינים הנולדים מהזיעה אינם פרים ורבים. ועפי"ז כתב הביה"ל שהר"מ סובר דגם פרעוש פרה ורב, אף שהוויתו מן העפר, ומיושבים בזה דברי הגמ' [דף קז:] שנקט להדיא שהיא פרה ורבה. ומה שכתב המשנ"ב [ס"ק לח] שפרעוש אינה פרה ורבה הוא עפ"י הבנת הרמב"ן ברמב"ם.

הרמב"ן עצמו חולק על הרמב"ם וסובר דכל שאינו פרה ורבה דינו ככינה ומותר להורגו, וגם הנולד מן העפר אינו פרה ורבה ולכן לדעתו מותר להורגו, ופליג בתרתי על הרמב"ם:

א. הנולד מן העפר, לדעת הרמב"ם ההורגו חייב, ולדעת הרמב"ן מותר להורגו.

ב. רמש הנולד מעיפוש הפירות והבשר, לדעת הר"מ ההורגו פטור אבל אסור, ולדעת הרמב"ן מותר להורגו.

ולענין השקץ הנקרא ברגו"ת בלשון ערבית, הסכימו כל הראשונים שברייתו מן העפר, אמנם לפי הר"מ זהו פרעוש הנזכר בגמרא שחייבין על הריגתו, ולפי הרמב"ן כיון שאינו פרה ורבה מותר להורגו, וכתב דפרעוש הנזכר בגמ' הוא שרץ אחר.

השו"ע בסעיף זה פסק כדברי הרמב"ם.

מלבד כל הנ"ל מחדש המג"א והמשנ"ב [ס"ק מא] הביאו, דתולעים שלא נולדו מעיפוש הפירות אלא התליעו בפרי עצמו במחובר, יש איסור דאורייתא להורגן. וכתב הביה"ל שגם אם התליעו בתלוש שלא מהעיפוש ג"כ חייבין עליהן. ועוד הוסיף להביא מספר המצוות דתולעים אלו פרים ורבים.

<u>הריגת כינים</u>

דין נוסף שנחלקו בו הראשונים הוא, שלדעת רש"י ועוד ראשונים הדין של הריגת כינים נאמר בכל גווני, ולדעת הרא"ש יש חילוק בזה, שאם מפלה את הכינים מבגדים גזרו חכמים איסור, שמא יבוא להרוג פרעושים שגם הם מצויים בבגדים, ורק במפלה ראשו התירו להורגן, כיון שבראש לא שכיח פרעושים ואין לגזור.

שורש המחלוקת היא בברייתות הסותרות [דף יב.] דיש שאסרו ויש שהתירו, ולרש"י וסיעתו זו מחלוקת תנאים וקיי"ל כב"ה דשרי להורגן, והרא"ש נקט דאין מחלוקת, אלא הברייתא שאסרה איירי במפלה בגדיו, והברייתא שהתירה איירי במפלה ראשו.

<u>להלכה</u>: השו"ע פסק כדברי הרא"ש, והביה"ל הביא הגהות הגר"ח צאנזר שנקטו כרוב הראשונים להתיר ושכן המנהג, ומסיק הביה"ל דירא שמים ראוי להחמיר כהרא"ש.❷

ביאורים והערות

ליקוט תשובות האחרונים

❷ <u>הריגת כינים בזמנינו</u>

לגבי הריגת כינים שבימינו כתב בספר פחד יצחק [לאמפרונטי ערך צידה דף כא:] להחמיר מכיון שידוע שהכינים שבימינו פרים ורבים, ואפשר שאין אלו אותן כינים שהוזכרו בגמרא, וכן כתב בספר תורת השבת [ס"ק טו]. ובספר ארחות שבת [פי"ד הערה מז] הובא כן גם בשם הגריש"א זצ"ל דיש לימנע מהריגתם, אבל הביא שם משו"ת לב חיים [ח"ג סי"ז] וכן בשם הגרש"ז זצ"ל שהתירו.

אמנם לענין קטן שיש בראשו כינים המצערות אותו, הובא בארחות שבת [הערה מח] בשם הגריש"א זצ"ל דמותר לרסס על ראשו חומר קוטל כינים, דבמקום צער גדול יש לסמוך על פשטות דינא דגמ' ולהתיר זאת. ועוד יש לצרף את שיטות

נידון נוסף בסעיף זה הוא אם גזרינן מלילה אטו הריגה, דהרמ"א אסר למלול פרעוש בידו גזירה שמא יהרגנו, והביה"ל הביא שהאליהו רבה דן להתיר, אבל למעשה החמיר הביה"ל כדברי הרמ"א.

סעיף י

גמרא דף קכא: א"ר יהושע בן לוי עד עקרב דורסו לפי תומו.

בשו"ע [ומקורו ברמב"ם פי"א ה"ד] מבוארים שני דינים:

א. בעלי חיים שנשיכתם ממיתה, בודאי מותר להורגן אף כשאינם רצים אחריו.

ב. בעלי חיים שאין נשיכתם ממיתה, אם רצים אחריו מותר להורגם, ואם לא אסור להורגן להדיא, אבל מותר להורגם דרך הילוכו וכעושה לפי תומו.[6]

לענין שאר שקצים ורמשין הרצים אחריו:

א] בפרעוש ושאר רמשים קטנים כתב המשנ"ב [ס"ק מו] דלא הקלו להורגן.

ב] בשרצים גדולים יותר [הנזכרים בס"ז], עיין ביה"ל [ד"ה או] שכתב דאם השרץ רץ אחריו להזיקו בודאי מותר לצודו, ואפילו אפשר להורגו, וציין לסעיף זה. [7] ❸

סעיף יא

גמרא דף קכא: אבא בר מרתא עד צורבא מרבנן הוא שבקוהו.

ביאורים והערות

ליקוט תשובות האחרונים

הפוסקים [המובאות בסי' שכח סי"ז] שהתירו מלאכות דרבנן לחולה שאין בו סכנה, וקיי"ל דקטן הוי כחולה שאין בו סכנה לענין דברים שהוא נצרך בהם מאד, והכא הוי מלאכה דרבנן כיון דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. ועיין ביאורים ומוספים 71.

❸ <u>צידת זבוב וצרצור</u>

כתב בשמירת שבת כהלכתה [פכ"ה הערה כא] לגבי שקצים ורמשים שאינם מזיקים אלא גורמים צער, שלא התירו איסור צידה אלא במקום שיש צער הגוף, אבל במקום שמצטער צער הנפש, כגון זבוב המתעופף בחדר או צרצור הנמצא בבית וקול רעש צרצורו מפריע את מנוחתו, אסור לתופסו ולזורקו החוצה, וציין לדברי המנח"ש [ח"א סוסי"ז ד"ה ונראה דהנה]. ועיין ביאורים ומוספים 67.

6. לדעת הסוברים דמלאכה שאצל"ג פטור מבואר דין זה בפשיטות, דאף שבודאי אין חשש פיקוח נפש מ"מ הקלו ברצין אחריו, אך לדעת הרמב"ם דס"ל דמשאצל"ג חייב, מדוע הקלו להרוג בע"ח שאינם ממיתים, והרי יש בהריגתם איסור תורה. וכתב המשנ"ב [ס"ק מו] דצ"ל שיש בהריגתן חשש פיקו"נ ולכן ברצין אחריו שרי.

<u>תוספת עיון</u>

7. לא נתפרש הדין בפוסקים לגבי דבורה וצירעא אי שרי להורגן ברצין אחריו, או בדורסן לפי תומו, ובגמ' [דף קכא:] משמע שהשוו דין זיבורא וצירעא להריגת נחש ועקרב.

זיבורא הובא בגמ' לענין מעשה דרב הונא דקאי לכאורה על רצין אחריו, וצירעא הובא בגמרא לענין דריסה לפי תומו, וצ"ע מהי זיבורא אם דבורה או צירעא, דבגמ' מגילה [דף יד:] איתא דזיבורא היינו דבורה, ובגמ' ע"ז [דף כח:] כתב רש"י ד"ה זיבורא שזה צירעה.

אמנם הגרש"ז זצ"ל [הובא בשולחן שלמה בסעיף זה]- כתב דכיון שהראשונים נחלקו בעיקר הדין של רצין אחריו, לכן אין להקל אלא באלו שנשיכתן קשה ביותר ולא בצירעא, וציין לדברי המשנ"ב [ס"ק מו], וצע"ק דהמשנ"ב רק מיעט פרעושים וכיוצ"ב, ולא התייחס לצירעא שנשיכתה קשה יותר.

<u>דין ממרח בדבר הנבלע מיד</u>

המשנ"ב [ס"ק מט] הביא את דברי המג"א [ס"ק כד] שכתב דלא שייך איסור ממרח כאשר כוונתו שהרוק יבלע בקרקע, והוא יסוד גדול בדיני ממרח.

והאליהו רבה הקשה ע"ז מלשון רש"י [דף קכא: ד"ה רוק] שכתב, "שאין מתכוין למרוח ולהשוות גומות, דאע"ג דממילא ממרח הוא", ומבואר דיש בזה מלאכת ממרח.

אמנם כנראה שהמג"א נקט וכן משמע במשנ"ב [ס"ק ז] שלא נתכוונו למלאכת ממרח אלא שע"י המירוח עלול להשוות גומות.

<u>סעיף יב</u>

משנה דף קז. גמרא ביצה דף כד. זה הכלל עד המשנה.

השו"ע והרמ"א נחלקו בדין חיה ועוף שברשותו אם מותר לצודן, שהשו"ע התיר והרמ"א אסר מדרבנן.

איתא במשנה [דף קז.] דהצד חיה ועוף שברשותו פטור. ולפום ריהטא משמע דפטור אבל אסור ככל פטורי שבת. ולפי זה תמוהים לכאורה דברי השו"ע שפסק שמותר לצוד חיה ועוף שברשותו, וכן הקשה המג"א [סוס"ק כו].

ועיין בהגר"א שציין מקור לפסק השו"ע מהגמ' בביצה [דף כד.] דשם איתא דהצד אווזים ותרנגולים פטור, וכתב הרא"ש בשם בעל העיטור דפטור ומותר.

וע"ע בביה"ל [ד"ה וי"א] שהביא דגם הרשב"א נקט שם בסוגיא דפטור ומותר, אך כתב הביה"ל שרוב הראשונים נוקטים דיש איסור דרבנן באווזין ותרנגולין ושאר חיה ועוף שברשותו.

<u>להלכה</u>: כתב המשנ"ב [ס"ק נז] דהאחרונים נקטו כהרמ"א. ועיין ביאורים ומוספים **90**.

בטעם דאין איסור תורה בצידה זו של חיה ועוף שברשותו, מבואר בגמ' [ביצה דף כד.] דהוא משום דחוזרין לכלובן לערב, ולכן גם בזמן שיוצאין מהבית דיינינן להו כניצודין ועומדין.

ועיין ביה"ל [ד"ה חיה] שהאריך לבאר דהלשון "חוזרין לכלובן בערב" אינה בדוקא, אלא גם אלו שאין להן כלוב והן חוזרין לביתו של הבעלים בערב הם ניצודים ועומדים. ואף אם הבית גדול באופן שאם לא היו מורגלים בבית לא היו נחשבים כניצודים בו, מ"מ אלו שהורגלו בבית נוח לתופסן כשיהיו בו, ולכן אף ביום שיצאו מביתו אין בהן איסור צידה מהתורה. [ולפי השו"ע אף מדרבנן אין איסור].

<u>צידת עופות שברשותו</u>

המשנ"ב [ס"ק נז ונח] הביא כמה אופנים שהתירו בהם את הצידה של עופות שברשותו, ואשר יסודם בזה הוא שאין בצידתם איסור תורה.

א] אמירה לנכרי. אם יצאו לחוץ וחושש שיגנבו, מותר לומר לנכרי לצודם לבית, משום דהוי שבות דשבות במקום הפסד.

ב] תינוקות. אם תינוקות קטנים צדים אותם א"צ למחות בידם.

ג] מניעת היזק. אם כוונתו בהכנסתו לכלוב רק כדי שלא יעשו היזק בבית אפשר דמותר. וכתב הביה"ל [ד"ה לצוד] דהטעם הוא משום שכאשר מכוין רק למטרה זו, נמצא שהצידה הזו היא מלאכה שא"צ לגופה, שהרי אינו צריך באמת שהבע"ח יהא בכלוב אלא רק כדי שלא יזיק.

ונמצא שיש כאן תרי דרבנן, מלאכה שא"צ לגופה, וגם עצם הצידה, שמכיון שהם חוזרין לכלובן בערב הצידה היא רק דרבנן.

ד] המשנ"ב [ס"ק נז] הביא את המג"א בשם האגודה דמותר לדחות את התרנגולת מאחריה כדי שתכנס לבית, אם הבית רחב שאין יכול להשיגו שם בשחייה אחת.

ועיין בביה"ל [ד"ה לצוד] שהביא בשם ספר משאת בנימין דהדחייה נחשבת לצידה כלאחר יד, ומשמע שמתיר אף כשמכניסו לבית קטן.

סימן שיז

סעיף א

גמרא דף עד: הקושר והמתיר עד שכן צדי חלזון קושרין ומתירין. משנה דף קיא: עד דף קיב. אי הכי מותר לכתחילה.

במשנה [פרק אלו קשרים דף קיא:] מבואר דישנם שלשה סוגי קשרים:

א. קשר האסור מדאורייתא.
ב. קשר האסור מדרבנן.
ג. קשר שמותר לקושרו לכתחילה.

ונחלקו הראשונים בביאור החילוק בין הקשרים האלו.

א. שיטת רש"י והרא"ש היא שכל ג' חילוקי דינים הנ"ל תלויים במשך הזמן שהקשר עתיד להתקיים עד שיתירנו, דקשר העשוי לעולם או לזמן ארוך יש בזה איסור תורה, וקשר העשוי לזמן בינוני אסור מדרבנן, וקשר העשוי לזמן קצר מותר לקושרו. ולקמן יבואר מהו שיעור זמנים אלו.
ב. שיטת הרי"ף והרמב"ם היא שחילוקי דינים הנ"ל תלויים בב' גורמים שונים.
   א. בשיעור הזמן שעתיד הקשר לעמוד עד שיתירנו.
   ב. בסוג הקשר אם הוא מעשה אומן או מעשה הדיוט, והיינו דאם קושר את הקשר לזמן ארוך וגם הוא מעשה אומן איסורו מהתורה, ואם קושר את הקשר לעולם אך אינו מעשה אומן אלא מעשה הדיוט, אין בו אלא איסור דרבנן, וכן אם קושר את הקשר לזמן בינוני ולא לזמן ארוך, אעפ"י שהוא מעשה אומן אין בו איסור תורה אלא איסור דרבנן, ואם קושר את הקשר לזמן בינוני ולא לזמן ארוך וגם אין הוא מעשה אומן הר"ז מותר.

<u>להלכה</u>: השו"ע העתיק את דעת הרמב"ם, והרמ"א הוסיף את שיטת רש"י, אך משמע שהרמ"א חשש גם לדעת הרמב"ם, דהיינו שאם יהא קשר שהוא מעשה אומן ועומד לזמן קצר גם זה אסור.

<u>שיעור זמן ארוך וזמן בינוני וזמן קצר</u>

המשנ"ב [בהקדמה לסימן] כתב ששיעור הזמן ליחשב קשר של קיימא, הוא שדרכו שיהיה קשר זה לעולם ואינו קוצב זמן בדעתו להתירה.

ולענין שיעור זמן בינוני [שלדעת רש"י והרא"ש יש בו איסור דרבנן, ולדעת הרמב"ם יש בו איסור דרבנן אם הוא מעשה אומן] הביא הרמ"א שתי דיעות.

א. דעת הכל בו, שכל קשר שאינו עתיד להתירו בתוך עשרים וארבע שעות משעת קשירתו, הוא בגדר קשר העשוי לזמן בינוני ויש בו איסור מדרבנן.

ב. דעת הטור והמרדכי, רק אם הקשר עתיד לעמוד שבעה ימים אז הוא בגדר זמן בינוני, אבל פחות מז' ימים הוא בגדר קשר העשוי לזמן קצר.

ובהגדרת שיעור זמן קצר, עיין ביה"ל [ס"ד ד"ה שאינם] שהביא שי"א שהוא קשר העשוי לפחות מכד שעות, ויש אומרים דעד שבעה ימים, ומלשונות הרבה ראשונים בנידון של קשירת דלי משמע דביותר מיום אחד לא נקרא זמן בינוני, ולכן יש מזה סעד גדול להקל במקום הצורך אף בקשר העומד ליותר מיום אחד, אבל לכתחילה יש להחמיר ולא לקשור קשר העשוי לעשרים וארבע שעות.

<u>מעשה אומן</u>

עיקרו של מעשה אומן הוא כגון הנזכרים במשנה [דף קיא:] קשר הגמלים או קשר הספנים, והיינו סוגי קשרים שהיו ידועים לבעלי אומניות מסויימים, ואשר צורת קשירתם היתה גורמת לכך שיהיה זה קשר המתקיים שאינו ניתר מאליו כלל.

ועיין ביה"ל [ד"ה הקושר] שהביא ראיה דאף אם הקשר אינו מהודק היטב ויכול להתירו באחת מידיו, מ"מ חשיב מעשה אומן, ותמה על הט"ז שכתב דמעשה אומן היינו קשר חזק מאד.

וכתב הביה"ל "ואפשר דכוונתו שהוא חזק מאד, היינו שלא יהא ניתר בשום אופן מעצמו, כדרך האומן היודע אופן תיקון עשייתו, ומעשה הדיוט הוא כשהקשר אינו עשוי בטוב, שיוכל לפעמים במשך הזמן להיות ניתר מעצמו".

אמנם השלטי גיבורים [דף מא. מדפי הרי"ף] כתב שלא נתברר לו היטב מהו מעשה אומן, והוסיף שמלשון הרי"ף נראה שהוא קשר שמהדקין אותו הדק היטב, וסיים שמכאן נראה לו דיציאה האזהרה שכשקושרים ב' קשרים זה על זה שאין מתירין אותו בשבת משום דהוי קשר אמיץ, והובאו דבריו ברמ"א.

ולכן כתב הרמ"א שאין לקשור בשבת שני קשרים זה על גב זה, וגם לא להתיר קשר כזה, אמנם במקום צער יש להתיר. ❹

עוד כתב הרמ"א שגם קשר אחד אם הוא נעשה בקצה חוט, יש בו חשש מעשה אומן, כמו שני קשרים זה ע"ג זה, ולכן אין לעשות קשר כזה או להתירו אף אם הוא נעשה לזמן קצר. ❺

ביאורים והערות

ליקוט תשובות האחרונים

❹ <u>קשר ע"ג קשר במטפחת ראש</u>

הקיצור שו"ע [סימן פ סעיף מה] והרב פעלים [ח"ב סימן מד] הורו שאין לקשור מטפחת ראש בקשר על גבי קשר אף אם רגילים להתירו בו ביום, דחיישינן בזה למעשה אומן.

אמנם הגרש"ז זצ"ל [שש"כ פט"ו הערה קעה] נקט להתיר זאת מכיון שאין זה בכלל קשר אמיץ והדק היטב, וגם עומד להתיר בו ביום, והשלט"ג רק אסר בקשר אמיץ. והארחות שבת [פ"י הערה טז] הביא כן גם בשם הגריש"א זצ"ל. ועיין ביאורים ומוספים 16.

❺ <u>קשר ע"ג קשר הנעשה מאליו</u>

המשנ"ב [ס"ק כג] הביא בשם החיי אדם [כלל כז ס"ב] דמי שנתכוין לעשות עניבה על גבי קשר [כפי שמצוי בשרוכי נעליים], והסתבכה העניבה ונהפכה לקשר ע"ג קשר, שמותר להתירו. וכתב החזו"א [סימן נב ס"ק יז] שעיקר חידושו של הח"א הוא דקשר שנעשה מאליו חשיב כקשר העשוי לזמן קצר בלבד. [ומשמע מהח"א דאפילו באופן שנתכוין לעשות עניבה לזמן בינוני כגון לשבעה ימים, ונסתבכה העניבה ונהפכה לקשר ע"ג קשר, אפ"ה דינו כקשר העשוי לזמן קצר].

אך הקשה החזו"א דמ"מ צורת הקשר היא צורה שחששו בה למעשה אומן וא"כ אכתי יאסר להתירו, דנהי דחשבינן ליה כקשר שנעשה לזמן קצר כיון שנעשה מאליו, מ"מ קשר שהוא מעשה אומן אסור להתירו אפילו בנעשה לזמן קצר.

ותירץ החזו"א דכל הא דחששו לקשר ע"ג קשר דהוי מעשה אומן אינו אלא מנהג שנהגו ולא מעיקר הדין, ולא נהגו כן לגבי קשר הנעשה מאליו. ועיין ביאורים ומוספים 31.

<u>קשירת ציצית בשבת ע"מ להתירה במוצ"ש</u>

הפמ"ג הקשה דבגמ' ובפוסקים נראה בפשטות שאין לקשור ציצית בשבת, והרי מותר לקושרן בשבת ע"מ להתירן במוצ"ש, והוי קשר העשוי לזמן קצר שלדעת רש"י והרא"ש מותר.

ועיין בביה"ל [ד"ה הקושר] שהאריך לחדש דקשר כזה אשר דרך העולם לעשותו בקביעות, חייבין עליו אף אם במקרה חשב הקושר להתירו, דסו"ס כיון שקשרו היטב לא נפקע ממנו שם קשר של קיימא, ועיי"ש שכתב שמצא כן בבית מאיר.[8]

עוד הוסיף דאף את"ל דאין בזה איסור תורה, מ"מ בודאי מדרבנן אסור, דהא הכל בו אסר אף בקשר שאינו של קיימא אם לפעמים נמלך ומבטלו, וכ"ש בזה.

<u>מלאכת מתיר</u>

המתיר את הקשר הרי זה אב מלאכה וחייב. וכתבו הפוסקים שכל קשר שחייבים על קשירתו חייבים על התרתו, וכל קשר שיש איסור דרבנן בקשירתו יש איסור דרבנן בהתרתו, וקשר שמותר לקושרו מותר להתירו.

והראשונים נחלקו אם האיסור תורה של מלאכת מתיר נאמר דוקא במתיר את הקשר על מנת לחזור ולקושרו, אך אם יתיר שלא ע"מ לקשור לא יהיה בזה איסור תורה. ועיין תוס' [דף עג. ד"ה הקושר] שנסתפקו בזה, והביאו דמרש"י [דף עד: ד"ה שרי חד] מבואר שחייב גם אם אינו ע"מ לקשור.

ועיין ברא"ש [פ"ז סי' ב וסוף סי' ו] שהסיק דאין מתיר חייב אלא בעושה ע"מ לקשור, והב"י הביא את דבריו. אמנם הביה"ל [ד"ה אינו] הביא מכמה ראשונים שחולקים בזה על הרא"ש.

עוד הקשה הביה"ל דאף את"ל דמלאכת מתיר דומה למלאכת קורע, דתנן במשנה דחיוב קורע הוא ע"מ לתפור, אבל גם בזה יש חיוב אף כשאינו ע"מ לתפור, כל שיש תיקון ע"י הקריעה, כדמצינו ברמב"ם והובא בשו"ע [סימן שמ סי"ד]. ועיי"ש בביה"ל [ד"ה ולא] שהאריך בנידון זה של קורע שלא ע"מ לתפור או סותר שלא ע"מ לבנות כאשר יש תיקון בעצם הקריעה והסתירה.

<u>קשר הנעשה לצורך מצוה</u>

משנה דף קנו. רש"י ד"ה וקושרין. גמרא דף קנז: עולא איקלע עד סוף הפרק. תוס' ד"ה מדידה.

כתב בשו"ע שלצורך מצוה מותר לקשור קשר האסור מדרבנן, והמשנ"ב [ס"ק יג] הביא שלדעת כמה מהראשונים אין מקור לדין זה.

שורש המחלוקת היא בביאור דברי המשנה [דף קנו.] דמעשה שקשרו כלי בגמי כדי למדוד מדידה של מצוה, והרמב"ם פירש [פ"י ה"ו] שמדובר בקשר האסור מדרבנן, וכן כתב הטור לדינא דמותר לקשור קשר העומד לזמן בינוני לצורך מצוה.[9]

ביאורים והערות

8. יש ליתן את הדעת שענין קשר שאינו של קיימא אינו קשור לדין הכללי של מלאכה שאינה מתקיימת, דמלאכה שאינה מתקיימת כגון כתיבה בחול או אבק, היינו שהמלאכה מעצמה תתבטל ואין לה קיום, וזה פטור בכל המלאכות, משא"כ קשר שאינו של קיימא מיירי באופן שהקשר מצד עצמו יכול להחזיק זמן מרובה, אלא שדעתו של הקושר להתירו, וכלשון הגמ' [דף עד:] ההוא קושר ע"מ להתיר הוא. ודין זה הוא מיוחד למלאכת קושר ולא בשאר מלאכות. [ועיין לקמן (ס"ג) בדין תפירה שאינה של קיימא].

9. אמנם כתב הבית מאיר והביה"ל שבמקרה שהנעל הזו שייכת לאדם שהוא רגיל תמיד להתיר את הקשר ולחזור ולקושרו, כגון סנדל השייך לשני בני אדם [המוזכר בגמ' דף קיב], אז דיינינן ליה כקשר שאינו של קיימא ומותר לעשותו כמבואר בגמ' הנ"ל.

אמנם רש"י ותום' פירשו דהך קשירה היתה קשירה שאינה של קיימא ולכן הותרה, ולדבריהם אין מקום להתיר עשיית קשר לצורך מצוה, וכ"כ הבית מאיר, והמשנ"ב [ס"ק יג] ציין לדבריו.[10]

סעיף ב

גמרא דף מח. רב חסדא שרא עד האי בעתיקי. תום' ד"ה האי.

מקור הדין של השו"ע הוא ברמב"ם [פ"י ה"ד] ומקורו בתוספתא, אמנם כבר ציין הגר"א שעיקר הדין מבואר בגמ' [דף מח.] דשרי להחזיר אודרא לבי סדיא.

המשנ"ב [ס"ק כ] כתב שהאחרונים השיגו על דברי הרמ"א וכתבו שאין להתיר אף כשמחזיר את הרצועות הראשונות, אלא בשני תנאים:

א. כאשר הנקב רחב ואפשר להחזירן בלי טורח, שאם לא כן הרי זה אסור כאילו נותן אותה בתחילה ויש בזה איסור תיקון מנא [ט"ז ס"ק ד בשם המרדכי]. ❻

ב. אם הרגילות היא לקשור את הרצועות בקשר של קיימא אחרי הכנסתן למקומן, אסור להחזירן גזירה שמא יקשור.❼

סעיף ג

גמרא דף מח. רב חסדא שרא עד ע"ב זה אינו חיבור.

בסעיף זה נידונים ג' דינים חלוקים:

א. דיני התרת קשר.

ב. דיני מתקן מנא.

ג. דיני קריעת תפירה שאינה של קיימא.

ביאורים והערות

10. כתב המ"מ שמקורו של הרמב"ם הוא בגמ' הנ"ל [דף קנז:], וביאר דמה שאמרו בגמ' דההיתר הוא רק לדבר מצוה קאי גם על ההיתר לקשור [ולא רק על דין מדידה הנזכר שם כמוש"כ תוס']. והוסיף המשנ"ב [ס"ק יב] דאם לצורך המצוה יכול לקשור קשר שאינו מעשה אומן, יעשה כן כדי שלא יצטרך להתיר איסור דרבנן.

ליקוט תשובות האחרונים

ניפוח גלגל גומי

❻ כתב בשמירת שבת כהלכתה [פל"ד סכ"ד] שאין לנפח גלגל גומי שיושבין עליו בפעם הראשנה משום תיקון מנא, אמנם אם כבר ניפחו אותו פעם אחת ויצא ממנו האויר מותר לנפחו, ועיי"ש [הערה צז] דטעם ההיתר הוא משום שהדרך היא להוציא בכל פעם את האויר מן הגלגל ושוב לנפחו, ולכן אין זה נידון כתיקון מנא אלא כשימוש בעלמא. [ולפי זה אין זה ברור להתיר לנפח בשבת גלגל של עגלת תינוק שיצא ממנו האויר, כיון ששם אין רגילות להוציא את האויר אחר השימוש, ולכן כשיצא האויר הוי כמקולקל].

השחלת שרוכים בנעליים

❼ כתב בשמירת שבת כהלכתה [פט"ו הערה ריד] בשם הגרש"ז זצ"ל דיש להחמיר לא ליתן שרוך חדש בנעל משום חשש מתקן מנא, אמנם אם השרוך כבר מושחל בנעל ובא להשחילו בחורים העליונים, ה"ז מותר אף אם מעולם לא הושחל בחורים אלו. ולכן אם מכניס את השרוך באופן שבודאי לא יהיה קבוע כך, כגון שמשחיל רק בחורים העליונים הרי זה מותר, משום שבאופן זה אין זה בגדר מתקן כלי.

והקצות השלחן [סימן קמו בדה"ש ס"ק ג] הביא עוד עצה להשחיל שרוכים, והוא שאם יתן בנעל שרוך שצבעו שונה מצבע הנעל באופן שבודאי לא ישאר כן בקביעות, אז זה לא נחשב מתקן מנא.

היוצא מסעיף זה הוא דכאשר הכובם קושר את שרוכי בית הצואר אין דנים זאת כלל כביטול הפתח של בית הצואר, ולכן אין מקום לדון כלל שפתיחת הקשירה הזו תיחשב עשיית פתח מחדש, וכל הנידון הוא מצד דיני התרת הקשר, משא"כ אם האומן שיצר את הבגד קשר היטב את בית הצואר באופן שא"א להתיר את הקשירה אלא רק לנתק את החוטים, או שתפר את הפתח, באופנים הנ"ל דייניגן כאילו נתבטל הפתח ואין כאן בגד גמור, ולכן ניתוק החוטים או התפירה נחשבים עשיית פתח מחדש, וה"ז אסור משום מתקן מנא [מלאכת מכה בפטיש].
ומעתה נבוא לבאר את הדינים הנאמרים בסעיף זה.

א. <u>התרת בית הצואר מקשר שקשרו כובס</u>
בהתרת בית הצואר מהבגד שאינו חדש אין כאן נידון של ביטול ועשיית פתח, אלא נידון של מלאכת מתיר. אמנם המשנ"ב [ס"ק כא] כתב שהטעם שאין כאן איסור התרת קשר שנעשה לזמן בינוני, הוא משום שאינו עשוי להתקיים רק עד שיקחנו הבעה"ב לביתו [לבוש], ויש מחמירים בדבר אלא אם עשוי להתירו באותו יום של הכביסה [ט"ז].
ומבואר דלפי הלבוש, שהמשנ"ב העתיקו בסתמא מתחדש כאן קולא בדיני מתיר, שאף אם אין הקשר הזה עתיד להיות ניתר ביומו, וא"כ היה צריך להיחשב קשר העשוי לזמן בינוני שאסור להתירו, מ"מ כיון שלא נעשה אלא עד שיקחנו בעה"ב לביתו לא גזרו בזה חכמים איסור.[11]

ב. <u>פתיחה מחדש של בית הצואר</u>
בגמ' [דף מח.] וברש"י [ד"ה אבל] מבואר שאין פותחין מחדש את בית הצוואר משום מתקן מנא.
ובדברי הרמ"א מבואר שאפילו אם כבר נפתח וחזר האומן וקשרו [והמשנ"ב הוסיף דאיירי בקושר היטב עד שא"א להתירו רק לנתק את החוטים] או תפרו, באופנים אלו דייניגן כעושה פתח מחדש.

ג. <u>ניתוק זוג נעלים התפורים יחד</u>
הרמ"א הביא מחלוקת אם מותר לנתק זוג נעליים התפורים יחד, דיש אוסרים ויש מתירים, וסיים הרמ"א שאין להתיר לעשות זאת בפני עם הארץ.
לפי המשך דברי הרמ"א משמע שטעם דעת האוסרים הוא מדין מתקן מנא, אמנם במקור הדין [הגהות מרדכי ריש פ"ד] משמע שהטעם הוא משום דלא מצינו בתפירה חילוק בין קיימא לשאינה של קיימא, ולכן כתב המשנ"ב [ס"ק כה] שטעם האוסרים הוא משום מלאכת קורע, דחשיב כקורע ע"מ לתקן.
ובגוף המחלוקת בענין ניתוק נעליים עיין בסמוך בנידון תפירה שאינה של קיימא.

ביאורים והערות

11. לרש"י שמבאר שההיתר הוא מטעם דהוי קשר שאינו של קיימא, מבואר דההיתר של הקשירה הוא מעיקר הדין ולא מחמת המצוה, וכן מתבאר מתוס' שרק לגבי מדידה הוצרכו לטעם של מצוה.

תפירה שאינה של קיימא

בסעיף זה מובאת מחלוקת לגבי קריעת התפירה של הנעליים, ושורש המחלוקת היא אם מצאנו לגבי מלאכת תופר את הקולא שיש במלאכת קושר של אינו של קיימא. והרמ"א סיים דאין להקל בפני עם הארץ, שמשמע שדעתו לפסוק דמותר לקרוע תפירה שאינה של קיימא, ולקמן [סימן שמ ס"ז] יבואר בע"ה נדון זה ביתר אריכות.

ניתוק הקשר

כתב המג"א [ס"ק יא] דמי שאינו רגיל להתיר את הכתונת אלא משבת לשבת, אסור לו לנתק את הקשירה הזו כשם שאסור להתירה, והביאו המשנ"ב [סוס"ק כג], ומשמע מזה שיש איסור לנתק את החוטים הקשורים זה לזה אף כשאינו מתיר את עצם הקשר. וראה עוד לעיל [ס"ק ז] שהמשנ"ב הביא בשם האחרונים בשם הרש"ל דכל קשר שמותר להתירו, אם אינו יכול להתירו מותר לנתקו, אבל קשר שאסור להתירו אסור לנתקו. ויש בזה חידוש גדול דגם חיתוך החוט הוא בכלל מלאכת מתיר, ואסור לעשות זאת אם אין זה קשר לזמן קצר.

סעיפים ד, ו, ז

דף קיג. מהמשנה עד בגמ' חבל בגרדי.

בסעיפים אלו מובאות כמה גזירות פרטיות בדין קושר ואינן מצויות בזמנינו.

סעיף ה

גמרא דף קיג. ורמינהו חבל דלי עד עניבה גופה קשירה היא.

קשר עניבה

בגמ' נחלקו ר"י ורבנן אם עניבה הוי קשר או שאינה קשר כלל, וכן נחלקו בזה בגמ' סוכה [דף לג:] לענין איגוד לולב ביו"ט בעניבה, וקיי"ל כרבנן שאין זה קשר כלל.

כתב הביה"ל [ד"ה עניבה] שאף כאשר מהדקו היטב וכוונתו שישאר לזמן ארוך, ג"כ מותר לענוב. עוד כתב המשנ"ב [ס"ק כט] דמותר לעשות כמה עניבות זו ע"ג זו.

הגדר של עניבה הוא כל שאינו תוחב את קצה החוט אלא מכנים את אמצע החוט כמין לולאה ומהדקו.[12]

עניבה ע"ג קשר

הרמ"א הביא את לשון האגור שכתב דעניבה מותרת אף אם עשה בתחילה קשר אחד ועל גביו קשר את העניבה, כדרך שעושים בשרוכי נעליים. ונחלקו הפוסקים בדין זה.

א] דעת הב"י בשם המרדכי, השלטי גבורים [פרק אלו קשרים], הט"ז [ס"ק ז] והמג"א [ס"ק טו] הוא דכיון שהעניבה שומרת על הקשר שלא יפתח לכן יש לו דין קשר המתקיים, ולכן אם יעשה זאת לזמן בינוני הרי זה אסור, ורק יש להתיר אם עושה זאת

ביאורים והערות

12. בביאור סברת הלבוש עיין בדברי הגרש"ז זצ"ל [שש"כ פ"ט הערה ס] שכתב שהוא משום שאין זה קשר שרגילים להתירו ולחזור ולקושרו כשאר קשרים, אלא עומד רק להתרה [ועד הכביסה הבאה לא יחזור ויקשרהו], ובזה מחדש הלבוש שלא גזרו. וכתב שם הגרש"ז זצ"ל דמסתימת הפוסקים משמע להקל כדברי הלבוש.

לזמן קצר.[13]

ב] דעת האגור [המובא ברמ"א] והלבוש [ס"ה] והגר"א [כאן ס"ה] וכן מפורש להדיא בדבריו באה"ע [הלכות חליצה סימן קסט ס"ק צט] דכיון שהקשר לחוד אינו קשר, וכן העניבה לחוד אינה קשר, לכן גם קשר שע"ג עניבה אינה בגדר קשר כלל, כיון שאפשר להתיר את העניבה בקלות וממילא יפתח הקשר.

<u>להלכה</u>: המשנ"ב [ס"ק כט] כתב להחמיר בזה, ולכן אין לעשות עניבה ע"ג קשר לזמן בינוני.

<u>פיתול חבלים</u>

כתב הרמב"ם [פ"י ה"ח] והמג"א והמשנ"ב [ס"ק לד] הביאו, דהפותל חבלים הרי זה תולדה של מלאכת קושר וחייב חטאת, וכן המפרק חבל לפתיליו הרי זה תולדה של מלאכת מתיר.[14] ❽

ביאורים והערות

13. הפוסקים לא פירשו את טעם ההיתר בעניבה, ובספר ארחות שבת [פ"י ס"ב] כתב דנראה שטעם ההיתר הוא משום דקשר עניבה ניתר בקלות על ידי משיכת קצה החוט, ואין צריך לטרוח ולהתירו באופן הרגיל, ולכן אמרו חז"ל שאין זה בגדר קשר כלל.

ועיין לשון ר"ח [סוכה דף לג:] שכתב דעניבה הוי חצי קשר, ונראה כוונתו דאינו מכניס את קצה החוט אלא את אמצעו ולכן אינו קשר גמור וניתר בקלות.

14. עיין ביאור הלכה [סימן שיד ס"ח ד"ה חותלות] שכתב שדעת רש"י והטור היא דהפרדת חבל לפתילים אינה בכלל מלאכת מתיר ודלא כהרמב"ם.

ליקוט תשובות האחרונים

❽ <u>פיתול סרט סגירה ממתכת</u>

כתב בשמירת שבת כהלכתה [פט"ו הערה קעד] בשם הגרש"ז זצ"ל שיש לדון לפי דברי הרמב"ם, שהמלפף חוטי ברזל בחוזק סביב שקיות ואריזות, ודעתו להשאירו סגור ליותר מכד שעות יתחייב משום קושר, ואף שביצירת חבל נשתנה להיות חבל בר קיימא, מ"מ אם מדמים עשיית חבל לקושר, יתכן שגם ליפוף חוט ברזל דומה לקשירה. וכן הביא בספר ארחות שבת [פ"י הערה קא] בשם הגריש"א זצ"ל.

אמנם בשו"ת שבט הלוי [ח"ח סימן נה] האריך לצדד בזה ג' סברות להיתר, ועיקר הטעם הוא משום דס"ל שאין ללמוד מהרמב"ם הנ"ל שפעולת פיתול חבלים זהה ממש לפעולת קשירה, לענין שתהיה בזה גזירה דרבנן במפתל חבלים לזמן בינוני, אלא רק כשמייצר חבל נתנו לפעולת הפיתול דין קשירה, ולכן אין לאסור בסרט הסגירה ממתכת אף שפותל את הקצוות זה בזה, דעצם פעולת הפיתול אין עליה תואר קשירה כלל ואינו אלא כמנעול בעלמא.

וסיים השבט הלוי דאף שהמחמיר בזה אינו מן המתמיהין, מ"מ יש ללמד זכות על המקילין. ובחלק י [סימן סא] כתב דאם מסבב רק פעם אחת או שתיים אין זה דומה לחבל כלל, ורק אם מסובבים הרבה פעמים יתכן קצת דדמי לחבל, ובודאי יש מקום להחמיר כדי שלא יבואו לעשות בדרך איסור עכ"פ מדרבנן. ועיין עוד בביאורים ומוספים 42.

שאלות לחזרה

או"ח הלכות שבת סי' שטז – שיז

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז ומג"א, משנ"ב ביאוה"ל ושעה"צ

<u>סימן שטז סעיף א</u>

א. 1) הצד צפור דרור או שאר צפרים, למגדל או לבית, גדול או קטן, מקורה או אינו מקורה, מתי חייב מדאורייתא ומתי אסור מדרבנן?
2) הצד צבי לבית או לביבר, גדול או קטן, מקורה או אינו מקורה, מתי חייב מדאורייתא ומתי אסור מדרבנן?
3) האם מותר לסגור דלת או חלון של בית שציפור או חיה נכנסו לתוכה, כדי להציל מן הקור?

ב. 1) מהו שיעור צידה שיתחייב מן התורה?
2) ומה הדין אם הכניס עוף לבית שהדלת או החלון פתוח או לביבר שאינו מקורה, האם אסור מדרבנן או מותר ומה הטעם?

<u>סעיף ב</u>

ג. 1) הצד צבי ישן, סומא, חגר, זקן, קטן, חולה סתם, חולה מחמת עייפות, האם הוי צידה - מה"ת או מדרבנן - ומה הטעם?
2) אם רדף אחר חיה כדי לצודו עד שעשהו עייף שאינו יכול לזוז ממקומו, האם הוי צידה או כיון שאין דרך צידה בכך אין זה צידה?

ד. 1) המשסה כלב אחר חיה בשבת, והוא לא עשה שום מעשה, האם הוי צידה מן התורה או מדרבנן?
2) ובאופן שגם עשה מעשה כגון שרדף אחריו ועי"ז השיגו הכלב או שעמד בפניו והבהילו, האם חייב מן התורה או אסור מדרבנן, ומה הטעם?

<u>סעיף ג</u>

ה. 1) דבר שאין במינו ניצוד, שצדן לצורך, האם חייב?
2) דבורים - האם הוי דבר שבמינו ניצוד?
3) חגבים טהורים - האם הוי דבר שבמינו ניצוד?
4) דגים - האם הוי דבר שבמינו ניצוד?

ו. 1) צידת זבובים, האם אסור מן התורה או מדרבנן, ומה הטעם?
2) מה הדין לסגור בשבת תיבה קטנה או כלים שיש בה בוודאי זבובים, ומה הטעם?
3) ומה הדין לסגור בשבת תיבה גדולה שיש בה בוודאי זבובים, ומה הטעם?
4) ואיך הכריעו הפוסקים להלכה?

ז. 1) מה הדין כשעושה מעשה בשבת והוא ספק אם במעשה זה עושה מעשה איסור או לא, והוא אינו מתכוון להאיסור, האם מותר לעשותו או אסור, כשהאיסור הוא איסור דאורייתא או דרבנן, ומה הטעם?
2) ולפי זה מה הדין לסגור כלי שיש ספק אם יש בתוכו זבובים, בית שיש ספק אם יש בתוכו צבי, ומה הטעם?
3) ומה הדין לסגור כלי שיש בתוכו אוכלים - בספק אם יש שם זבובים, והטעם?

<u>סעיף ד</u>

ח. האם מותר לפרוס מחצלת על גבי כוורת שיש שם דבורים - במתכוון לצודם או באינו מתכוון ;
1) כשאין שם חור כלל?
2) כשיש שם חור קטן או שאינו מהודק?
3) כשיש שם חור גדול?

<u>סעיף ה</u>

ט. צבי שנכנס לתוך הבית;
1) מה הדין כשאחד נעל או סגר את הדלת?
2) מה הדין כששנים עשאוהו, והטעם?
3) מה הדין כששנים עשאוהו כשאחד אינו יכול לעשותו, או שעשהו באופן שאחד אינו יכול לעשותו?
4) מה הדין כששנים עשאוהו כשאחד יכול לעשותו והשני אינו יכול?
5) היכי תימצי שצבי נמצא בבית ומותר לסגור או לנעול הדלת בפניו?

י. בית שיש בתוכו צבי, מה הדין והטעם;
1) כשבא אחד ונעל הבית, ולא ידע בעת הנעילה שצבי בתוכו?
2) כשישב אחד על הפתח ומילא חללו, ולא ידע שצבי בתוכו?
3) כשישב על הפתח ולא ידע ששבת היום או שלא ידע שזו מלאכה האסורה?

יא. 1) ישב אחד על פתח בית שצבי בתוכו ומילא כל חלל הפתח, האם מותר לשני לישב לצידו כשכוונתו בשביל הצבי?
2) ומה הדין כשקם הראשון והלך והשני נשאר, האם השני חייב או פטור או מותר, ומה הטעם?

יב. בית שיש בתוכו צבי, מה הדין לנעול אותו;
1) כשמתכוין לשמור כליו ואינו מתכוין לצידה?
2) כשמתכוין לשניהם?

<u>סעיף ז</u>

יג. 1) מהו דין הצד נחשים ועקרבים בשבת לרפואה או כדי שלא ישכנו, במקומות שאין דרכן להמית בנשיכתן, ומה הטעם?
2) ומה דעת הרמב״ם [שהשמיט משנה זו] בהלכה זו, ומה הטעם שהרמב״ם השמיטו?
3) ומה הדין לצודם במקומות שדרכן להמית בנשיכתן, ומה הטעם?

<u>סעיף ח</u>

יד. צידת שרצים, האם חייב מן התורה או אסור מדרבנן או מותר, ומה הטעם;
1) בשמונה שרצים האמורים בתורה שצדן לצורך או שלא לצורך או סתם?
2) בשאר שרצים שצדן לצורך או שלא לצורך או סתם?

טו. 1) אלו טעמים מצינו לחלק בין צידת שמונה שרצים האמורים בתורה לצידת שאר שרצים?
2) מה הנפק״מ בין הטעמים?
3) מה הטעם לחלק בין צידת רמשים המזיקים או פרעוש העומד על בשרו ועוקצו לבין שרצים המזיקים?

טז. 1) החובל חבלה בשבת - מאיזה מלאכה יש לחייבו?
2) והאם צריך שיעור בדם שיצא?
3) המקיז דם בשבת לרפואה חייב או פטור, ומה הטעם?
4) הוצאת שן בשבת, האם הוא מלאכה דאורייתא או רק איסור, ומה הטעם?

יז. חובל חבלה שלא יצא הדם רק נצרר תחת העור, האם חייב או פטור או מותר ומה הטעם;
1) בשמונה שרצים האמורים בתורה?
2) בשאר שרצים?
3) בבהמה חיה ועוף?
4) באדם דרך נקמה?

יח. 1) הצד דגים מן הנהר - ונתנו לתוך ספל מים או הניחו עד שיבש או עד שמת, או שהוציאו מספל מים והניחו עד שיבש - האם חייב ועל איזה מלאכה חייב?
2) והאם מותר לומר לנכרי להוציא דג מחבית מים ולהניחו ביבשה או בבריכה אחרת, ומה הטעם?

סעיף ט

יט. 1) האם מותר לצוד פרעוש [השחורה הקופצת] או אסור, מה״ת או מדרבנן?
2) ומה הדין אם הוא על בשרו ועוקצו, על בשרו ואינו עוקצו עדיין או על בגדיו מבפנים?
3) ומה הדין בלילה כשהוא מסתפק אם הוא פרעוש או כינה?

כ. האם מותר להרוג בשבת, ומה הטעם;
1) פרעוש, כינה, תולעים של בשר ושבתוך הקטניות?
2) רמשים הפרים ורבים מזכר ונקבה?
3) רמשים שהווייתן מן העפר?
4) תולעים הגדלים בפירות במחובר או בתלושים, לפני שנתעפשו או אחר שנתעפשו?

כא. 1) האם מותר למלול פרעושים בידו?
2) והאם מותר לפלות בגדיו מפרעושים בשבת?

כב. המפלה בגדיו או ראשו מכינים, האם מותר להורגם?

סעיף יא

כג. 1) מה הדין לשפשף ברגליו רוק על גבי קרקע או על גבי רצפה או על גבי ספסל, ומה הטעם?
2) והאם מותר לדרסו לפי תומו בדרך הילוכו, כשמתכוין למרח, וכשאינו מתכוין למרח אבל לפעמים ממרח?
3) ומה הדין לילך במיוחד למקום הרוק לדרסו?
4) ומה הדין בזמנינו ברוק ובשאר ליחה, בביתו כשהוא מרוצף ובבית הכנסת?

סעיף יב

כד. 1) חיה ועוף וכל מיני בעלי חיים שהרגילן בביתו והם ברשותו, האם מותר לצודן, ומה הטעם?
2) עופות שיצאו לחוץ וחושש שלא יגנבו, באיזה אופן אפשר לגרום שיחזרו לבית?

סימן שיז סעיף א

כה. 1) באר שיטות הראשונים ולהלכה: הקושר קשר של קיימא או לזמן או קשר העשוי להתיר באותו יום, של אומן או של הדיוט, מתי חייב מה״ת, מתי אסור רק מדרבנן, ומתי מותר?
2) מה נקרא קשר שאינו של קיימא?

כו. בדין התרת קשר;
1) איזה קשר מותר להתיר בשבת ואיזה אסור?
2) ומה הדין להתיר שלא על מנת לקשור?

סעיף ב

כז. 1) האם מותר להכניס רצועות בשבת למנעל חדש או למכנסים חדשים, או אבנט למכנסים חדשים, ומה הטעם?
2) ומה הדין להכניס למנעל ישן רצועה חדשה או רצועה ישנה כשהנקב רחב או צר, במקום שרגילים לקשור או במקום שאינם רגילים לקשור?

סעיף ג

כח. 1) האם מותר להתיר קשר שקשר הכובס או לפותחו מחדש, ומה הטעם?
2) מה הדין לנתק או לחתוך זוג של מנעלים התפורים יחד כשרך שהאומנים עושים?
3) האם יש נפק״מ בתפירה בין של קיימא לאינו של קיימא?

<u>סעיף ד</u>

כט. 1) האם מותר לקשור דלי - קבוע או שאינו קבוע - לבאר שיוכלו לשאוב בו מים, במשיחה או באבנט, בחבל סתם או בחבל דגרדי, ומה הטעם?
2) ומה נקרא אינו קבוע?

<u>סעיף ה</u>

ל. האם מותר לעשות בשבת עניבה, עניבה ע"ג קשר או עניבה ע"ג עניבה?

שאלות הנוגעות למעשה
או"ח הלכות שבת סי' שטז - שיז

סימן שט"ז

א. נכנסה ציפור, או יונה, הביתה.
1) האם מותר לסגור את הבית.
2) האם מותר לסגור את החדר שבו היא נמצאת.
3) אם היא לא יוצאת ורוצה לסגור בגלל מזגן, או כי קר לו.
4) האם מותר לסגור את שאר החדרים כדי שלא תכנס אליהם.
5) וכן האם מותר לרדוף אחריה עד שתכנס לחדר אחד.

[ס"ח, ביה"ל ד"ה שהם, ויל"ד לפ"ז להנה"ל מומר דנשמר בעומו הגדלה].

ב. נכנסה דבורה לחדר והילדים מפחדים.
1) האם מותר לסגור את החדר.
2) אם עומדת על השולחן, האם מותר להניח עליה איזה כלי.
3) האם מותר להכות בה עם מגבת כדי לסלקה כשיש חשש שהיא תמות.
4) האם מותר להכות בה עם מגבת כדי להחלישה שלא תוכל להסתובב בכל הבית.
5) ואם נכנס עכבר הביתה והילדים מפחדים, האם מותר לסגור את החדר או שאר החדרים.
6) והאם מותר לרסס עליהם או בקרבתם.
7) ומה הדין אם נכנסו כמה, וודאי שחלקם ימותו מחמת כן, וחלקם יחלשו.

[מינו ניצוד ומינו מינו ניצוד בתקוס פתד בנירוף שבין כך יבוא, ס"ג, ס"ד, ס"ט, מ"ב סקי"ג, סקט"ז, וסקמ"ב, וסקמ"ח, ביה"ל ד"ה אז מותר, והאם כשכוונתו להנזילו לנמ שליטה נחשב לנידה, ונפק"מ כשאין כוונתו].

ג. מסתובבים נמלים על השיש, וחושש שח"ו לא יכנסו לאוכל.
1) האם מותר להפוך עליהם כלי שלא יכנסו לאוכל.
2) האם יכול לשפוך מים סביבם כדי שלא יוכלו להתקדם.
3) אם הם נמצאים בכיור, האם מותר לפתוח את הברז ועי"ז הם ימותו.
4) וכן אם במים שבשירותים ישנם נמלים וכדו', האם מותר להוריד את המים.
5) והאם יש חילוק בין אם ודאי שהמים יפלו עליהם ויהרגו אותם או ספק.
6) והאם יש חילוק בין אם יש לו ענין לכך או לא.

[ס"ב ד"ה הנד, מ"ב סקמ"ב, תהל"ד סקי"ח, ביה"ל ד"ה ולכן, תלוי בהגדרת נידה שליטה תמתיו אז נטילת והגבלת תירומו].

ד. ילד שבורח וצריך לשומרו.
1) האם מותר לסגור אותו בחדר.
2) ומה הדין בשוטה, או אדם שאין בו דעה ומתבודד.
3) וכן מה הדין בזה אדם שצריך מאסר.

[ספר קונץ על הר"מ, מגנ"ז קפ"ט כ"ב, לקמן בסימן של"ט ס"ד, וי"ח שחלוק מי שבמהותו חמור לגרוע אז שזה רק על נד המקרה מחמת פתד מאסר וכדו'].

ה. יש לו בבית או בחצר כלוב עם ציפורים וכדו'.
1) נפתח בטעות הדלת האם יכול לסגור.
2) האם יש חילוק בין אם זה שלו, או שהגיע לאירוח באיזה מקום.
3) וכן האם יש חילוק בין ציפורים חדשים או ישנים המכירים את מקומם.
4) ומה הדין כשיש חשש שיגנבו אותם, או יפרחו לו בבית על כלים וישברו אותם.
5) והאם יכול לתת לילדים להכניס אותם.
6) והאם הוא יכול להכניס אותם לבית שלא יהיו בחצר.
[ס"ג ביה"ל ד"ה דמסור מכיריס וחוזריס, וכן כשיכנים למקום שמומר מה"ת, ובמדשים לפ יועיל כלום, מ"ב סקנ"ז].

ו. מי שסובל מעקיצות.
1) באמצע הלילה מרגיש שמשהו מהלך עליו האם יכול להסירו, וכיצד.
2) ומה הדין אם מרגיש רק שזה על בגדו.
3) אם מגרד לו ולא ברור למה, האם מותר לו להתגרד כשחושש שעי"ז יהרוג את היתוש.
7) אם המכשיר החשמלי המושך אליו אותם דולק אבל הולך להגמר הכדוריות המונחים שם ומפיצים ריח ומושכים אליהם אותם, האם מותר לו להוסיף.
8) ואם שכח להניח לפני שבת, אם מותר לו להניח בשבת.
9) והאם מותר להוציא תולעים מהילדים שסובלים מכך מאוד.
[המס מוגדר כפורס מצודה, והמס כל הורג זה גס לד, והמס חייב בו משום טוילת גשמה, וכשרק מדרבנן במקום נער, ס"י, מ"ב סקל"ז, וסקמ"ח, וסקל"ג, ביה"ל ד"ה ומסור, שי"ז ס"ק].

ז. פתח את הדלת של הלול, או הרפת, ונזכר כשהוא עדיין עומד בפתח.
1) האם מותר לו לסגור.
2) ומה הדין אם כבר נכנס קצת פנימה, אבל במקום שעומד כולם רק מתכנסים פנימה ולא מתקרבים לכיוון הפתח.
3) ואם פתח את הדלת במצב שישנים.
4) ומה הדין אם בסוף הכלוב או הרפת יש איזה שהוא פתח מילוט צר ואינו ניכר כ"כ.
5) ומה הדין אם הדלת סגורה אלא ששכח לנעול אותה לפני שבת.
[ס"ו ביה"ל ד"ה והלך לו, מ"ב סקכ"ג, חזו"ע טוטשמטש י"ב].

ח. כניסה לבנין שמותקן בו מצלמה עבור החנויות.
1) האם מותר להכנס לבנין או לעבור ברחוב צמוד לכניסה.
2) וכן אם בכניסה לבנין נדלקת מנורה האם מותר ביום או בלילה לעבור שם.
3) אם מסתפק האם המצלמה עובדת, האם מותר להכנס.
4) וכן מי ששכח לכבות את המנורה במקרר, האם מותר לו לפתוח את הדלת ביום, ובלילה.
5) ומה הדין אם מסתפק האם כיבה.
6) וכן פריזר שאחרי כמות פתיחות קבוע נדלק המאורר ולא יודע כמה או שלא יודע כמה פעמים פתחו, האם מותר לפתוח בשבת.
7) האם יש חילוק בין פריזר שלו או שנחוץ לו דבר שנמצא בפריזר של שכינו.
[רמ"ח ס"ו, מ"ב סקט"ז, ביה"ל ד"ה ולכן יש ליזהר, מ"ב סקכ"ה, והמס כל פעולה שיכולה להיות כב' מתחלק למיסור או שיש חילוק ביניהם, סימן רע"ז מ"ב סק"ג, וביה"ל ד"ה שמא].

ט. מי שהולך במקום שחושש שיש שם נמלים.
1) האם צריך לבדוק בכל הילוכו שלא לדרוס על הנמלים.
2) האם יש חילוק אם חושש שודאי ידרוס או רק ספק.
3) ומה הדין באופן שבמשך כל ההליכה ודאי ידרוס אבל בכל פסיעה זה ספק.
4) וכן מי שמגרד לו בראשו, האם מותר לו לחכך כשודאי שבמשך כמה פעמים ביחד יתלש שערה או יהרוג כינה.
5) וכן ארונות מטבח וקופסאות של מאכלים גדולים או קטנים שהרגילות שיש בהם זבובים, האם יש חיוב לבדוק לפני סגירתם אם יש זבוב.
6) ואם רואה שיש אבל לא מצליח להפריח, האם יכול לסגור את הקופסא.

[ס"ג, מ"ב סקט"ו, ומקט"ז, ומקמ"ח, ביה"ל ולכן, שו"ע הגר"ז סכ"ב, ובמופן שבגירוף הכל יהיה פס"ר].

י. זבובים ויתושים שנמצאים על הרשת שבחלון בצד הפנימי.
1) האם יכול לסגור את החלון כדי שלא יכנסו.
2) והאם יכול לסגור כדי שלא יהיה לו קר.
3) ואם יש חור קטן ברשת שאינו ניכר כ"כ האם מותר לסגור.
4) ואם החלון היה כבר סגור בתחלת השבת ופתחו האם מותר לסגור שוב.
5) ואם כבר סגר האם צריך לפתוח.

[ס"ג, סק"ה, סק"ח, ומקל"ז, ס"ו ביה"ל ד"ה יסגר, וד"ה והלך לו, ותלוי בזה במטרת סגירתו].

סימן שי"ז

א. האם יכול לעשות כמה עניבות זו ע"ג זו.
1) כשרוצה שהשרוכים לא יפתחו, וכן כדי שהלולב לא יפתח לו, או כשרוצה שהילד לא יוריד וינתק את הסינור.
2) וכן אם השרוך נקרע לשתים, האם יכול לקשור אותם ע"י כמה עניבות ולהשאירם כך.
3) והאם צריך שיהיה דעתו לפרק אחרי שבת ויו"ט את כל העניבות, או אפילו להשאירו כך עד סוף החג.
4) והאם יכול לקשור את שתי קצות העניבה ביחד, או לתפוס אותו עם גומי, מהדק, וכדו'.
5) וכן האם מותר לקשור סרט שערות של הבנות בקשר אחד ולהלביש על זה גומיה.
6) ומה הדין לעשות מעל העניבה קשר וכן להיפך.

[ס"ה, מ"ב סקכ"ט, ביה"ל ד"ה עניבה].

ב. האם מותר לחבר ביטנה למעיל.
1) ע"י רוכסן, או ע"י לחצניות, או ע"י סקוטש.
2) וכן לחבר כך חולצה לחצאית, או עטרה לטלית.
3) והאם שונה בזה דברים שמשאירים אותם כך זמן רב.
4) והאם יש הבדל בין אם מחבר אותם פעם ראשונה או שניה.

[מהותו מרעי, מז"מ סימן קנ"ו למימן ס"מ, והמס דומה למוכין].

ג. נקרע לו שרוך בנעל.
1) האם יכול להכניס בו שרוך חדש.
2) או להוציא מנעל אחרת ולהכניס לתוכה.

3) האם יש הבדל אם החורים של השרוכים עם ברזלים שקל להכניס לתוכה או שזה רק חור צר שקשה לתחוב פנימה.
4) ומה הדין אם השרוך לא נקרע אלא יצא החוצה לגמרי, או רק חלקית.
5) ואם הילד הוציא את של שתי נעליו ולא ידוע איזה של הנעל הימני ואיזה של השמאלי האם יכול להחזיר.
6) והאם יש חילוק בין אם ישחיל אותו רק בחורים העליונים של הנעל או רק בתחתונים.
7) וכן האם יכול להשחיל שרוך בצבע בולט ששונה מהנעל.

[סקט"ז, וסקי"ח, ביה"ל ד"ה ודוקא, חיי אדם כלל ס"ז ס"ו, האם מועיל תופיס שודאי יוציא נמוי"ם שעה"י סק"י, תהל"ד סק"ו].

ד. חוטי ציצית שנפתחו קצת.
1) האם יכול לסגור אותם חזק.
2) וכן מי שמשחק עם חוטי הציצית שלו, פותח וסוגר את הפתיל שלהם, האם עובר על איסור.
3) והאם יש הבדל כשזה חוזר חזרה מיד למצבו.
4) והאם מותר לפתוח ולסגור ליפוף פלסטיק או ברזל שסביב שקיות אוכל.
5) והאם יש חילוק כמה פעמים זה מסובב.

[מ"ב סקל"ד, גר"ז סי"ח, חזו"ח סקי"ג, מ"ב לעיל סי"ד סקל"ב ובה"ל שם ד"ה חותלות. והאם כשנעשה להדק נחשב כעושה ומפרק חגלים, והאם צורת חיבור עליו, ובפרט שמהומו למראי האם נחשב לחיבור].

ה. שערה שנקשרה קשר אחד בעצמה.
1) האם מותר לפותחה.
2) וכן זוג גרבים שקשרם בקשר אחד ואין לו אחר האם מותר לפותחו.
3) וכן וילון שבכדי שלא יפריע לנקיון בער"ש הרימו אותו וקשרו אותו, ושכחו לפותחו, האם מותר לפותחו בשבת.
4) וכן שקיות אוכל שיש לו רק קצה קטן, וכן שקיות ממתקים לילדים, שלא רוצה שהמאכלים יתיבשו, האם מותר לו לסגור אותם בקשר אחד, או לגלגל היטב את הניילון סביב עצמו.
5) וכן שקית אשפה מלאה האם יכול לקשור אותה בתוך עצמה.
6) והאם יש חילוק בין אם קשורה בתוך עצמה או שקושר שתי קצוות השקית ביחד.
7) ומה יעשה אם השקיות כבר קשורים מבעו"י, האם יכול לפותחם או לקרוע אותם.

[ס"ח, חיי אדם כ"ז ס"ח, ביה"ל ד"ה נרמז, חזו"ח סימן ג' סקי"ב ד"ה הטוול, שו"ע הגר"ז ס"ב, חפילו שמיכף יפתחו].

ו. חליפה חדשה שהכיסים שלה עדיין תפורים.
1) האם מותר לפותחם בשבת.
2) וכן האם מותר להוציא סיכות התחובות במכנסיים חדשות כדי שלא יתקמטו.
3) וכן להוציא את הקרטון המונח בתוך הקפל בצוארון החולצה כדי שלא יתקמט.
4) והאם מותר להוריד את תויות המחיר שהמוכר שכח להסירן.
5) והאם כשאין לו בגד אחר מותר את כל הנ"ל לעשות ע"י גוי.

[ס"ג, מ"ב סקכ"ב, וסקכ"ג, וסקכ"ה].